

poznaj swoje prawa

wszystko o dziedziczeniu

poradnik prawny dla kobiet
stan prawny na dzień 1 września 2006

Warszawa 2006

Centrum Praw Kobiet
ul. Wilcza 60/ 19
00-679 Warszawa
tel. (48 22) 652 01 17
tel./ faks: (48 22) 622 25 17
e-mail: temida@cpk.org.pl
<http://www.cpk.org.pl>
© Women's Rights Center

Przygotowała: Joanna Różyńska
Redakcja i korekta: Joanna Korpala

Wydanie drugie

Niniejszy poradnik został opublikowany dzięki pomocy finansowej Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Za treść tego poradnika odpowiada Centrum Praw Kobiet.

ISBN 83-89888-06-8

Egzemplarz bezpłatny

Skład i łamanie: Sławomir Dąbrowski
Druk: KRISMARK

Spis treści

Wstęp	4
1. Mity i fakty.....	4
2. Dziedziczenie – wiadomości podstawowe	5
3. Co można odziedziczyć?	8
4. Co nie podlega dziedziczeniu?	11
5. Kto może być spadkobiercą?	13
6. Dziedziczenie ustawowe	15
6.1 Kto dziedziczy z mocy ustawy?	16
A. Małżonek	16
B. Zstępni (dzieci, wnuki)	17
C. Rodzice	18
D. Osoby przysposobione i przysposabiające	18
6.2. Kolejność dziedziczenia ustawowego	19
A. Dziedziczenie spadkobierców grupy pierwszej	19
B. Dziedziczenie spadkobierców grupy drugiej	20
C. Dziedziczenie gminy i Skarbu Państwa	21
7. Dziedziczenie testamentowe	22
7.1. Kto i jak może sporządzić testament?	22
A. Testamenty zwykłe	23
B. Testamenty szczególne	25
7.2. Co może zawierać testament?	26
7.3. Kiedy testament jest nieważny?	29
7.4. Jak odwołać testament?	30
8. Zachówek	31
9. Przyjęcie albo odrzucenie spadku	33
10. Stwierdzenie nabycia spadku	35
11. Dział spadku	37
12. Wzory pism procesowych	40
12.1. Pozew o zachówek	40
12.2. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku	42
12.3. Wniosek o dział spadku	44
13. Gdzie szukać pomocy w trudnej sytuacji życiowej?	45

Wstęp

Poradnik „Wszystko o dziedziczeniu” jest kolejną publikacją Centrum Praw Kobiet z serii „Poznaj swoje prawa”. Tym razem pragniemy przybliżyć ci podstawowe instytucje i zasady polskiego prawa spadkowego.

Każdy z nas, wcześniej czy później, zetknie się z problemem dziedziczenia, czy to jako spadkobierca, czy też jako testator. Warto zatem wiedzieć, co i po kim możemy dziedziczyć, jak sporządzić ważny testament, co to jest zachówek i jak dokonać działu spadku. Prawo spadkowe pełne jest pułapek, a konsekwencje pomyłki mogą być bardzo poważne. Na przykład lekkomyślne przyjęcie spadku może spowodować, że odziedziczymy długi, które będziemy musieli spłacić z własnej kieszeni. Wadliwie napisany testament może spowodować, że wbrew naszej woli majątek otrzyma osoba, która na to w żaden sposób nie zasłużyła. A przegapienie ustawowo określonych terminów może nas kosztować utratę możliwości skutecznego dochodzenia zachowku czy zapisu. Znajomość prawa spadkowego jest więc bardzo istotna zarówno dla przyszłych spadkodawców, jak i dla ich spadkobierców.

Mamy nadzieję, że nasza publikacja pomoże ci zrozumieć skomplikowane reguły rządzące dziedziczeniem i że choć w niewielkim stopniu ułatwi – tak trudne emocjonalnie – porządkowanie spraw majątkowych po śmierci osoby bliskiej.

1. Mity i fakty

Mit: *Odziedziczenie spadku zawsze jest opłacalne.*

Fakt: Otrzymanie spadku nie musi być korzystne. Dziedziczeniu, obok różnych praw, podlegają także obciążenia majątkowe. Może się więc zdarzyć, że zamiast oczekiwanej fortuny, spadkobierca odziedziczy ogromne długi, o których istnieniu nawet nie wiedział!

Mit: *Testamenty są dobre dla ludzi bogatych.*

Fakt: Testament powinna sporządzić każda osoba zarówno bogata, jak i niezamożna, która chce w sposób odmienny od ustawowego określić, kto i w jakiej wielkości będzie po niej dziedziczył. Jeśli chce ona, aby po jej śmierci majątek otrzymał np. konkubent, partner, przyjaciel albo daleki krewny, musi spisać testament. Jeżeli tego nie zrobi, osoby te nic nie otrzymają. Testament należy spisać również wówczas jeżeli chce się wykluczyć kogoś ze spadkobierców ustawowych (np. syna albo męża) od dziedziczenia albo pozbawić go prawa do zachowku. Nie ma innej możliwości, aby tego dokonać.

Mit: Sporządzenie testamentu wymaga pójścia do notariusza.

Fakt: Akt notarialny jest tylko jedną z form, w jakiej można sporządzić testament. Jeśli testator chce sporządzić testament, a nie ma ochoty, czasu albo pieniędzy, aby iść do notariusza, może to zrobić na przykład poprzez własnoręczne spisanie swojej ostatniej woli i opatrzenie jej podpisem oraz datą.

Mit: W testamencie należy wskazać, jakie przedmiot otrzymają poszczególne osoby.

Fakt: W testamencie należy określić, jaką ułamkową część majątku testator przekazuje określonym osobom. Jeśli wskaże konkretne przedmioty, osoby te będą zapisobiercami, a nie spadkobiercami (chyba że wymienione rzeczy wyczerpują prawie cały majątek).

Mit: Zapisanie w testamencie majątku osobie trzeciej oznacza, że najbliższym nic się nie należy z majątku spadkodawcy.

Fakt: Nawet jeżeli spadkodawca zapisał cały swój majątek osobie trzeciej, osoby najbliższe mogą żądać od tej osoby wypłacenia im określonej kwoty pieniężnej, tzw. zachowku. Zachowek to korzyść majątkowa, która przysługuje osobie najbliższej spadkodawcy ze spadku, nawet wbrew woli tego ostatniego wyrażonej w testamencie.

Mit: Jeśli spadkobierca nie podejmuje żadnych działań związanych z nabyciem spadku oznacza to, że go nie przyjął.

Fakt: Spadkobierca z mocy samego prawa dziedziczy majątek spadkodawcy, i to bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe! Jeśli nie chce spadku, musi w określonym przez ustawę terminie złożyć w sądzie albo u notariusza oświadczenie o jego odrzuceniu.

2. Dziedziczenie – wiadomości podstawowe

Prawo spadkowe reguluje skutki śmierci człowieka w postaci przejścia jego majątku na inne osoby. **Fundamentem prawa spadkowego jest zasada, że po śmierci majątek zmarłego nie przepada.** Śmierć osoby, której przysługiwało określone prawo (np. prawo własności), nie pociąga za sobą wygaśnięcia tego prawa. Podobnie sprawa wygląda ze stosunkami cywilnoprawnym, np. roszczeniami i zobowiązaniami wynikającymi z umów.

Przechodzą one na inne osoby i trwają nadal, mimo że osoba, która pierwotnie nimi dysponowała, już nie żyje. Spadkobiercą można zostać albo na mocy ustawy – prawo wskazuje bowiem, kto dziedziczy po danej osobie, albo na mocy testamentu, czyli oświadczenie przyszłego spadkodawcy, co do tego, komu ma przyspaść jego majątek po śmierci. Powołanie do dziedziczenia na mocy testamentu ma pierwszeństwo przed powołaniem na podstawie ustawy. Oznacza to, że jeśli spadkodawca sporządził ważny testament, w którym rozporządził całym swoim majątkiem na rzecz jednej lub kilku osób (tzn. wskazał je jako swoich spadkobierców), po śmierci, cały jego majątek przejdzie właśnie na te osoby. Wskazane przez spadkodawcę osoby wyłączają od dziedziczenia osoby, które zgodnie z u porządkiem dziedziczenie określonym przez prawo, nabyłyby majątek zmarłego.

Prawo spadkowe jest skomplikowaną dziedziną prawa. Zrozumienie zasad dziedziczenia ułatwi ci zapoznanie się z poniższym słowniczkiem wyrażeń prawnych.

SPADKODAWCA

Osoba, po śmierci której przysługujący jej za życia majątek przechodzi na inne podmioty, zwane spadkobiercami. Mówiąc prościej, spadkodawcą jest osoba zmarła, po której się dziedziczy. Spadkodawcą w polskim prawie może być tylko człowiek, czyli osoba fizyczna (z wyłączeniem zmarłego w trakcie ciąży płodu ludzkiego). Spadkodawcą nie może być natomiast osoba prawna (np. fundacja, spółka z o.o., spółka SA, spółdzielnia itp.).

SPADKOBIERCA

Osoba, na którą przechodzi majątek spadkodawcy - osoba która dziedziczy po zmarłym. Spadkobiercą może być zarówno osoba fizyczna (człowiek), jak i osoba prawna.

DZIEDZICZENIE

Przejście majątku osoby zmarłej na jedną lub kilka określonych osób. W polskim prawie, dziedziczenie następuje automatycznie w momencie śmierci spadkodawcy. Nie potrzebna jest żadna decyzja administracyjna czy orzeczenie sądu. W chwili śmierci spadkodawcy dochodzi do tzw. otwarcia spadku i do nabycia spadku przez spadkobierców. Spadkobiercy nabywają majątek zmarłego w częściach ułamkowych. Oznacza to, że nie dziedziczą oni konkretnych przedmiotów, ale udziały w spadku, których wielkość wyraża się w postaci ułamków (np. 1/2, 1/3, 2/32 spadku).

OTWARCIE SPADKU

Termin ten oznacza śmierć człowieka jako zdarzenie, którego skutkiem jest przejście majątku zmarłego na spadkobierców. Chwilą otwarcia spadku jest chwila śmierci spadkodawcy (dzień i godzina zgonu).

SPADEK

Ogół praw i obowiązków majątkowych przechodzących ze spadkodawcy na jednego lub kilku spadkobierców. Spadek to majątek podlegający dziedziczeniu.

TESTAMENT

Czynność prawna, w której określona osoba (**testator**) rozrządza swoim majątkiem na wypadek swojej śmierci, czyli wskazuje, kto i w jakich częściach powinien odziedziczyć jej majątek. Testament jest jedyną czynnością prawną pozwalającą rozporządzać całością lub częścią majątku na wypadek śmierci.

WSTĘPNI

W języku prawnym, wstępnymi danej osoby są jej rodzice, dziadkowie, pradziadkowie itd. Wstępnym spadkodawcy jest zatem każda osoba, która jest z nim spokrewniona w linii prostej i poprzedza go w porządku narodzin.

ZSTĘPNI

W języku prawnym, zstępnymi danej osoby są jej dzieci, wnuki, prawnuki itd. Zstępnym spadkodawcy jest więc każda osoba, która jest z nim spokrewniona w linii prostej i następuje po nim w porządku narodzin - jest jego potomkiem lub potomkiem jego potomka.

AKTYWA

Aktywa spadku to prawa podmiotowe wchodzące w skład majątku spadkowego, takie jak np. prawo własności, roszczenie o wykonanie umowy lub naprawienie szkody, uprawnienie do wypowiedzenia umowy najmu (bliżej zob. rozdział 3).

PASYWA

Pasywa spadku (zwane także długami lub obciążeniami spadku) to obowiązki majątkowe wchodzące w skład majątku spadkowego, takie jak np. obowiązek wykonania umowy, obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, obowiązek

zaspokojenia roszczeń o zachowek, obowiązek wykonania poleceń i zapisów (bliżej zob. rozdział 3).

3. Co można dziedziczyć?

W chwili śmierci spadkodawcy (w chwili otwarcia spadku), spadkobierca nabywa majątek, który należał do spadkodawcy w chwili jego śmierci. Nie ma znaczenia, czy spadkodawca był człowiekiem zamożnym, czy też pozostawił po sobie same długi. Na spadkobiercę przechodzą zarówno prawa (aktywa), jak i obowiązki i długi (pasywa) należące do majątku zmarłego. **Pamiętaj, dziedziczy się także długi!**

Powinnaś jednak wiedzieć, że istnieją prawa i obowiązki, które nie podlegają dziedziczeniu, oraz takie, które przechodzą na określone osoby, niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (zob. rozdział 4).

Zasadniczo dziedziczeniu podlegają prawa i obowiązki mające charakter majątkowy i cywilnoprawny (a zatem przede wszystkim te, które uregulowane zostały w kodeksie cywilnym i innych ustawach odnoszących się do tej dziedziny prawa). Oznacza to, że w spadku możesz na przykład otrzymać:

- prawo własności rzeczy ruchomej (np. samochód, sprzęt RTV, biżuterię, dzieła sztuki), prawo własności nieruchomości (np. działkę, dom) oraz udział we współwłasności tych rzeczy;
- prawo użytkowania wieczystego i związaną z tym prawem własność budynków i innych urządzeń wniesionych na użytkowanym gruncie;
- prawo spółdzielcze – własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, prawo do lokalu użytkowego, prawo do domu jednorodzinnego;
- zastaw i hipotekę (ale tylko łącznie z wierzytelnością, którą zabezpieczają);
- posiadanie rzeczy ruchomych i nieruchomych (w stosunku do spadkobiercy biegnie dalej termin zasiedzenia, który rozpoczął się za życia spadkodawcy);
- prawa wynikające z umów zawartych przez spadkodawcę (np. prawo domagania się wydania rzeczy zgodnie z treścią umowy sprzedaży, która została zawarta przez zmarłego, ale nie została wykonana za jego życia);
- roszczenia odszkodowawcze (np. roszczenie o naprawienie szkody na mieniu, spowodowanej za życia spadkodawcy);

- prawa wynikające z małżeńskiej wspólności majątkowej (np. roszczenie o zaspokojenie długów powstałych w czasie trwania wspólności);
- prawa pracownika związane ze stosunkiem pracy;
- prawa na dobrach niematerialnych (np. autorskie prawa majątkowe, patenty itp.);
- wkłady na rachunkach bankowych.

Jak już powiedziano, do spadku, poza prawami, wchodzi także obowiązki majątkowe, nazywane długami spadkowymi lub pasywami spadku. Zanim podejmiesz decyzję o przyjęciu spadku, powinnaś rozważyć, czy w wyniku dziedziczenia uzyskasz realną korzyść majątkową. Zdarzyć się bowiem może tak, że z powodu ogromnego zadłużenia spadkodawcy dołożysz do spadku z własnej kieszeni. Dlatego powinnaś dokładnie zapoznać się z sytuacją majątkową osoby zmarłej i zrobić szczegółowy bilans korzyści i strat, jakie możesz ponieść w wyniku dziedziczenia. Musisz też pamiętać, że długi, które zmarły zaciągnął za życia, nie są jedynymi obciążeniami spadku. Do spadku wchodzi także obowiązki, których spadkodawca nie zaciągnął, ale które powstały w związku z jego śmiercią i postępowaniem spadkowym (art. 922 § 3 k.c.).

Długi spadkowe, które możesz odziedziczyć, dzielą się na dwie kategorie:

1. Obowiązki, których podmiotem był sam spadkodawca, np.:

- obowiązki związane z odziedziczonym prawem własności (np. obowiązki współwłaścicieli, obowiązki wynikające z przepisów prawa sąsiedzkiego);
- zobowiązania wynikające z umów zawartych przez spadkodawcę (np. obowiązek uiszczenia zapłaty za rzecz kupioną przez spadkodawcę);
- obowiązki odszkodowawcze (np. obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym albo szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez spadkodawcę);
- obowiązki majątkowe wynikające ze stosunków między małżonkami oraz stosunków rodzinnych (np. ciężący na rodzicu lub opiekunie obowiązek oddania majątku dziecka po ustaniu zarządu);
- obowiązki pracownika związane ze stosunkiem pracy.

2. Obowiązki powstałe w chwili otwarcia spadku lub w trakcie postępowania spadkowego, np.:

- koszty pogrzebu spadkodawcy;
- koszty związane z ostatnią chorobą spadkodawcy;

- niektóre koszty postępowania spadkowego (np.: koszty zabezpieczenia spadku, ogłoszenia testamentu, przesłuchania świadków testamentu ustnego, koszty ustanowienia i wynagrodzenia wykonawcy testamentu, koszty spisu inwentarza);
- obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek;
- obowiązek wykonania zapisów i poleceń;
- **obowiązek zapewnienia małżonkowi i innym osobom bliskim spadkodawcy, które mieszkały z nim do dnia śmierci, możliwości korzystania z mieszkania i urządzenia domowego w dotychczasowym zakresie przez okres 3 miesięcy od dnia śmierci spadkodawcy** (art. 923 k.c.). Spadkodawca nie może w testamencie wyłączyć ani ograniczyć tego uprawnienia. Oznacza to, że w sytuacji, gdy mieszkanie, w którym mieszkałaś razem z mężem do dnia jego śmierci, odziedziczyła osoba trzecia, masz prawo mieszkać w nim jeszcze przez 3 miesiące od dnia jego zgonu.
- **obowiązek wydania małżonkowi spadkodawcy przedmiotów urządzenia domowego.** Obowiązek ten wynika z art. 939 k.c., który stanowi, że małżonek dziedziczący z ustawy obok innych spadkobierców (poza dziećmi i wnukami spadkodawcy, które mieszkały z nim razem w chwili jego śmierci) może żądać ze spadku – ponad należny mu udział – przedmiotów urządzenia domowego, z których za życia spadkodawcy korzystał wspólnie z nim lub wyłącznie sam. Uprawnienie to przysługuje małżonkowi zmarłego, jeśli wspólne pożycie małżonków nie ustało za życia spadkodawcy. Jeżeli spełniasz wymagania z art. 939 k.c., przysługuje ci roszczenie wobec pozostałych spadkobierców ustawowych o przeniesienie na ciebie udziałów we współwłasności przedmiotów urządzenia domowego. Spadkobiercy obciążeni tym obowiązkiem powinni zawrzeć z tobą stosowną umowę.
- **obowiązek dostarczenia dziadkom spadkodawcy środków utrzymania.** Jeśli dziadkowie spadkodawcy znajdują się w niedostatku i nie mogą otrzymać należnych im środków utrzymania od osób, na których ciąży względem nich obowiązek alimentacyjny, mogą żądać od spadkobiercy (ustawowego lub testamentowego), nie obciążonego takim obowiązkiem, środków utrzymania w stosunku do swoich potrzeb i do wartości jego udziału spadkowego (art. 938 i 966 k.c.). Spadkobierca może jednorazowo wypłacić dziadkom spadkodawcy sumę pieniężną odpowiadającą wartości jednej czwartej swojego udziału spadkowego.

4. Co nie podlega dziedziczeniu?

Nie wszystkie prawa i obowiązki zmarłego podlegają dziedziczeniu i przechodzą na jego następców. Do spadku nie wchodzi prawa i obowiązki o charakterze niemajątkowym oraz te, które nie mają charakteru cywilnoprawnego. Wyjątek stanowią tu jedynie prawa i obowiązki majątkowe wynikające z przepisów prawa podatkowego (np. prawo do nadpłaty, obowiązek zapłaty zaległości podatkowej czy odsetek). Dziedziczeniu nie podlegają także prawa i obowiązki zmarłego, które były ściśle związane z jego osobą, oraz te, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 2 k.c.).

W spadku nie dostaniesz zatem np.:

- praw i obowiązków wynikających ze stosunków karnoprawnych i dyscyplinarnych (np. obowiązku zapłaty grzywny lub kary, nawet jeśli orzeczono je za życia spadkodawcy);
- dóbr osobistych zmarłego (takich jak np. nazwisko, pseudonim, cześć, wizerunek, tajemnica korespondencji);
- praw i obowiązków wynikających ze stosunków rodzinnych (z małżeństwa, władzy rodzicielskiej, przysposobienia), których podmiotem był spadkodawca (np. prawa żądania rozwodu, unieważnienia małżeństwa, ustalenia ojcostwa, rozwiązania przysposobienia itp.);
- praw i obowiązków alimentacyjnych zmarłego (np. prawa do alimentacji, obowiązku alimentacyjnego);

Powinnaś jednak wiedzieć o tym, że do spadku wchodzi raty alimentacyjne, które stały się wymagalne za życia osoby uprawnionej, a także odpowiadający im obowiązek zapłaty.

- autorskich praw osobistych spadkodawcy;
- praw i obowiązków ściśle związanych z osobą zmarłego (np. użytkowania ustanowionego na rzecz spadkodawcy, służebności osobistej, prawa dożywocia, renty);
- praw i obowiązków wynikających z umów zawartych przez spadkodawcę, w których występuje element szczególnego zaufania między stronami lub które wymagają od dłużnika szczególnych kwalifikacji (np. umowa o dzieło, którego wykonanie zależy

od osobistych przymiotów przyjmującego zamówienie, rozwiązuje się skutek jego śmierci).

Do spadku po zmarłym nie wchodzi także prawa, które, na mocy szczególnych regulacji prawnych lub postanowień umownych, przechodzą na określone osoby, niekoniecznie na spadkobierców. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku:

- prawa najmu lokalu mieszkalnego. **W razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego w stosunek najmu wstępują – bez względu na to, czy są spadkobiercami, czy też nie – małżonek nie będący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka, inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych, oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą** (art. 691 k.c.). Warunkiem ich wstąpienia w stosunek najmu jest stałe zamieszkiwanie z najemcą w tym lokalu do chwili jego śmierci. Jeśli takich osób nie ma, stosunek najmu lokalu mieszkalnego wygasa.
- udziałów zmarłego członka spółdzielni, jeśli w deklaracji lub odrębnym pisemnym oświadczeniu wskazał on, której osobie spółdzielnia ma wypłacić udziały po jego śmierci.
- sumy ubezpieczenia na wypadek śmierci. Pieniądze z ubezpieczenia przechodzą na konkretne osoby wskazane przez ubezpieczonego w polisie. W wypadku, gdy zmarły nie wskazał takich osób w polisie, pieniądze przypadają członkom jego najbliższej rodziny w kolejności ustalonej w ogólnych warunkach ubezpieczenia.
- kwoty do wysokości 20-krotnego przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw państwowych, którą bank wypłaca z rachunku oszczędnościowego spadkodawcy osobie wskazanej przez niego w umowie prowadzenia tego rachunku;
- pieniędzy zgromadzonych przez spadkodawcę na rachunku oszczędnościowym w kwocie nie wyższej niż wysokość 20-krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie przekraczającej jednak wysokości środków na rachunku, którą bank wypłaca z rachunku oszczędnościowego spadkodawcy osobie wskazanej przez niego w umowie prowadzenia tego rachunku;
- kwoty, jaką bank w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego wypłaca osobie, która poniosła koszty jego pogrzebu; kwota ta nie może przekraczać kosztów urządzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku.

5. Kto może być spadkobiercą?

Prawo spadkowe precyzyjnie określa, kto i na jakich zasadach nabywa prawa i obowiązki po osobie zmarłej. Podstawę dziedziczenia może stanowić testament lub ustawa. W przypadku dziedziczenia testamentowego spadkodawca sam wyznacza krąg swoich spadkobierców w testamencie (zob. rozdział 7). W przypadku dziedziczenia ustawowego o tym, komu przypada spadek, jednoznacznie decydują przepisy ustawy kodeksu cywilnego (zob. rozdział 6).

Aby dana osoba mogła dziedziczyć, musi spełnić określone przez prawo wymagania. Spadkobiercą może być zarówno osoba fizyczna (człowiek), jak i osoba prawna (np. spółka z o.o., fundacja, przedsiębiorstwo państwowe, stowarzyszenie), pod warunkiem że istnieje w chwili otwarcia spadku (tj. w chwili śmierci spadkodawcy).

Aby stać się spadkobiercą, osoba fizyczna musi żyć w chwili otwarcia spadku. Nie będzie więc dopuszczona do dziedziczenia osoba, która zmarła przed spadkodawcą lub równocześnie z nim. Bez znaczenia jest natomiast fakt, że zmarła ona zaraz po spadkodawcy (choćby kilka godzin później). Spadkobiercą nie może być także osoba, która nie urodziła się przed śmiercią spadkodawcy. W drodze wyjątku art. 927 § 2 k.c. stanowi jednak, że spadkobiercą może być dziecko, które w momencie otwarcia spadku było już poczęte, pod warunkiem wszakże, iż urodzi się żywe.

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą jego otwarcia z mocy samego prawa (art. 924 i 925 k.c.). Oznacza to, że nabycie spadku przez spadkobiercę następuje automatycznie, bez względu na to, czy ma on świadomość bycia czymś spadkobiercą i bez względu na to, czy złożył oświadczenia o przyjęciu spadku. Choć nabycie spadku ma miejsce z mocy samego prawa, nie ma jednak charakteru ostatecznego. Spadkobierca może bowiem spadek odrzucić i wówczas jest on traktowany tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. Spadkobierca może także, już po otwarciu spadku, zostać uznanym przez sąd za niegodnego dziedziczenia po określonej osobie zmarłej i zostać wyłączonym od dziedziczenia. Podobny skutek pociąga za sobą również dobrowolne zrzeczenie się dziedziczenia przez spadkobiercę.

Uznanie za niegodnego dziedziczenia pozwala wykluczyć od odziedziczenia spadkobiercę ustawowego lub testamentowego, który dopuścił się haniebnego czynu przeciwko osobie spadkodawcy albo też dokonał działań godzących w przysługującą mu swobodę testowania.

Zgodnie z art. 928 k.c. spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli:

1. dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;
2. podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
3. umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Stwierdzenia niegodności dokonuje sąd w postępowaniu procesowym. Z powództwem o uznanie spadkobiercy za niegodnego może wystąpić każdy, kto ma w tym interes prawny (np. współspadkobierca, rodzina spadkodawcy, prokurator), w ciągu roku od dnia, w którym dowiedział się o przyczynie niegodności, nie później jednak niż przed upływem 3 lat od otwarcia spadku. Wydanie przez sąd orzeczenia o niegodności spadkobiercy skutkuje wyłączeniem go od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. W praktyce oznacza to, że nie jest on w ogóle brany pod uwagę w trakcie postępowania spadkowego – jego udział przechodzi na kolejnych lub pozostałych spadkobierców. Spadkobierca uznany za niegodnego traci także prawa do zachowku oraz zapisów. Skutki niegodności nie rozciągają się jednak na zstępnych (tj. dzieci i wnuki) niegodnego. Często więc zdarza się, że to oni dochodzą do dziedziczenia zamiast osoby niegodnej.

Spadkobierca nie może być uznany za niegodnego, jeżeli spadkodawca przebaczył mu za życia (art. 930 k.c.). Przebaczenie może być wyrażone przez spadkodawcę w dowolnej formie: ustnie, pisemnie, a nawet w sposób dorozumiany, tj. poprzez zachowanie jednoznacznie wyrażające chęć zapomnienia o doznanej krzywdzie.

Polskie prawo nie dopuszcza zawierania umów o spadek po osobie żyjącej, z wyjątkiem **umowy o zrzeczeniu się dziedziczenia ustawowego** (art. 1048 k.c.), która może być zawarta między przyszłym spadkodawcą i osobą należącą do kręgu jego spadkobierców ustawowych. Dla ważności tej umowy konieczne jest zachowanie formy aktu notarialnego.

Zawarcie umowy o zrzeczeniu się dziedziczenia skutkuje tym, że zrzekający, a także – o ile nie postanowiono inaczej – jego zstępni (tj. dzieci i wnuki), zostają wyłączeni od dziedziczenia ustawowego po spadkodawcy tak, jakby nie dożyli otwarcia spadku. Tracą także prawo do zachowku. Mogą natomiast nadal dziedziczyć po spadkodawcy na podstawie testamentu, i to niezależnie od tego, czy testament ten został sporządzony przed, czy po zawarciu umowy.

Zrzeczenie się dziedziczenia ustawowego nie ma charakteru ostatecznego. Może ono być uchylone na mocy kolejnej umowy zawartej między przyszłym spadkodawcą i tym, kto się zrzekł dziedziczenia po nim. Również ta umowa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 1050 k.c.).

6. Dziedziczenie ustawowe

Do dziedziczenia z mocy ustawy dochodzi, gdy:

- spadkodawca nie sporządził testamentu;
- sporządzony testament jest nieważny;
- sporządzony testament został przez spadkodawcę odwołany;
- osoby powołane przez spadkodawcę do dziedziczenia nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami (np. gdy nie dożyły otwarcia spadku, zostały uznane za niegodne, zrzekły się dziedziczenia, odrzuciły spadek).

W takich przypadkach całość majątku zmarłego nabędą spadkobiercy ustawowi, w kolejności i w częściach określonych przez ustawę.

Dziedziczenie ustawowe może także dotyczyć części spadku. Ma to miejsce wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy w testamencie albo gdy którakolwiek z osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Przykład 1: Spadkodawca Jan Wiśniewski osierocił dwoje dzieci: Janka i Ewę oraz żonę Barbarę. Przed śmiercią nie sporządził testamentu. Cały spadek po zmarłym dziedziczą zatem dzieci oraz żona na podstawie i zgodnie z przepisami ustawy (1/3 spadku dostaje Janek, 1/3 Ewa i 1/3 Barbara).

Przykład 2: Spadkodawczyni Janina Krawczyk była wdową i miała jednego syna Wacława. Przed śmiercią sporządziła ważny testament, w którym do całego spadku powołała swoją przyjaciółkę Krystynę Zdun. W konkretnym przypadku, cały spadek po zmarłej dziedziczy jej przyjaciółka na podstawie testamentu. Dziedziczenie ustawowe jest zaś wyłączone.

Przykład 3: Spadkodawca Jan Kowalski pozostawił troje dzieci: Anię, Tomka i Olę, oraz żonę Marię. Przed śmiercią sporządził ważny testament, w którym połowę swojego majątku zapisał bratu Andrzejowi Kowalskiemu. W tej sytuacji, brat zmarłego Andrzej otrzymuje połowę (1/2) spadku na podstawie testamentu, a drugą połowę dziedziczą na podstawie ustawy dzieci i

małżonka zmarłego (1/8 spadku dostaje żona i po 1/8 każde z dzieci). Ten sam spadek jest więc dziedziczony częściowo na podstawie testamentu, a częściowo na podstawie ustawy.

6.1. Kto dziedziczy z mocy ustawy?

Zgodnie z obowiązującym kodeksem cywilnym (art. 931 i 932) ustawowymi spadkobiercami mogą być następujący bliscy spadkodawcy: małżonek, zstępni (tj. dzieci, wnuki, prawnuki itd.), rodzice, rodzeństwo oraz zstępni rodzeństwa (tj. bratankowie, siostrzeńcy oraz ich dzieci, wnuki, prawnuki itd.). Prawo polskie nie przewiduje natomiast możliwości, aby spadkobiercami byli dziadkowie czy pradziadkowie osoby zmarłej.

Jeśli masz wnuki, to dziedziczą one po tobie, ale ty – jako babcia – nie jesteś uprawniona do dziedziczenia po nich. Podobnie dziecko (wnuk) twojego brata albo siostry dziedziczy po tobie jako ciotce. Ty natomiast nie dziedziczysz nic po swoim siostrzeńcu (bratanku).

A. Małżonek

Małżonek spadkodawcy dziedziczy z ustawy, jeżeli w chwili śmierci spadkodawcy (w chwili otwarcia spadku) pozostawał z nim w formalnym związku małżeńskim. Twoje uprawnienie do dziedziczenia nie zależy zatem od tego, czy pozostawaliście z mężem we wspólnym pożyciu małżeńskim w momencie jego śmierci. Faktyczna separacja nie wyłącza cię od dziedziczenia. Jesteś spadkobiercą ustawowym, nawet jeśli w chwili otwarcia spadku twoje małżeństwo ze spadkodawcą istniało tylko na papierze!

Od dziedziczenia ustawowego wyłączona jest natomiast:

- 1. osoba rozwiedziona ze spadkodawcą na mocy prawomocnego wyroku sądu;**
- 2. małżonek spadkodawcy pozostający w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu;**
- 3. małżonek spadkodawcy, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione;**

Sprawa o rozwód lub separację ulega w chwili śmierci jednego z małżonków umorzeniu. Istnieje jednak możliwość wszczęcia nowego procesu (art. 940 k.c.), w którym sąd – po ustaleniu, że wniesione przez spadkodawcę żądanie rozwodu z winy drugiego małżonka (a przynajmniej z winy obu stron) było uzasadnione – wyda wyrok skutkujący wyłączeniem żyjącego małżonka od dziedziczenia ustawowego po

spadkodawcy. Powództwo o wyłączenie małżonka od dziedziczenia może wytoczyć każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych powołanych do dziedziczenia obok małżonka spadkodawcy przed upływem 6 miesięcy od dnia, w którym dowiedział się on o otwarciu spadku, nie później jednak niż w ciągu roku od chwili jego zgonu.

4. osoba, której małżeństwo ze spadkodawcą zostało unieważnione prawomocnym orzeczeniem sądu;

Unieważnienie małżeństwa może być co do zasady orzeczone wyłącznie w trakcie jego istnienia. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (k.r.o.) przewiduje jednak dwie sytuacje, w których małżeństwo może zostać unieważnione także po śmierci jednego z małżonków, na żądanie każdej osoby, która ma w tym interes prawny (art. 18 k.r.o.). Możliwość taka istnieje, gdy wbrew ustawowemu zakazowi małżeństwo zostało zawarte między krewnymi (art. 14 § 1 k.r.o.), oraz wówczas, gdy jeden z małżonków w chwili zawarcia małżeństwa pozostawał już w innym związku małżeńskim (zakaz bigamii, art. 13 § 1 k.r.o.). Unieważnienie takiego małżeństwa po śmierci jednego z małżonków jest dopuszczalne, o ile stosowne powództwo wytoczone zostało jeszcze przed jego śmiercią.

5. osoba, której małżeństwo ze spadkodawcą zostało uznane za nieistniejące na mocy prawomocnego wyroku sądu;

Proces o stwierdzenie nieistnienia małżeństwa może wytoczyć każdy, kto ma w tym interes prawny. Śmierć jednego z osób nie stanowi przeszkody dla wytoczenia takiego powództwa, a także dla kontynuowania toczącego się już procesu.

B. Zstępni (dzieci, wnuki)

Dzieci dziedziczą po swoich rodzicach niezależnie od tego, czy pochodzą z małżeństwa, czy też ze związku pozamałżeńskiego. Bez znaczenia jest tu także, w jaki sposób ustalone zostało ojcostwo dzieci (uznanie, sądowe ustalenie ojcostwa). Jeśli dziecko spadkodawcy nie chce lub nie może dziedziczyć (np. gdy nie dożyło otwarcia spadku, zostało uznane za niegodnego dziedziczenia albo zrzekło się spadku), na jego miejsce wchodzi jego dzieci, czyli wnuki spadkodawcy. Zasada ta odnosi się także do dalszych zstępnych.

C. Rodzice

Rodzice dziedziczą po swoich dzieciach bez względu na to, czy dzieci pochodzą z małżeństwa, czy też ze związku pozamałżeńskiego. Rodzice są spadkobiercami dzieci niezależnie od tego, czy w chwili otwarcia spadku pozostają ze sobą w związku małżeńskim.

D. Osoby przysposobione i przysposabiające

Reguły dziedziczenia ustawowego między przysposobionym (osobą adoptowaną) a przysposabiającym uzależnione są od tego, czy mamy do czynienia z przysposobieniem pełnym (art. 936 k.c.), czy też z przysposobieniem niepełnym (art. 937 k.c.).

Przy przysposobieniu pełnym osoba przysposobiona jest traktowana jak naturalne dziecko przysposabiającego i ma takie same prawa jak jego biologiczne dzieci. Dziedziczy zatem po przysposabiającym i jego krewnych, a przysposabiający i jego krewni dziedziczą po nim. Zasada ta rozciąga się także na dzieci i wnuki osoby adoptowanej. W związku z zerwaniem więzi prawnej między przysposobionym a jego rodziną naturalną przy przysposobieniu pełnym, przysposobiony nie dziedziczy po swoich biologicznych krewnych a oni nie dziedziczą po nim. Nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy jeden z małżonków przysposobił dziecko drugiego. Nie dochodzi tu bowiem do zerwania więzi prawnych między przysposobionym a naturalnym rodzicem i jego krewnymi, nawet jeśli przysposobienie nastąpiło po śmierci tego małżonka (biologicznego rodzica przysposobionego). Podobnie rzecz wygląda, jeśli przysposobienie takie nastąpiło po śmierci drugiego z rodziców przysposobionego, np. w sytuacji, gdy po śmierci matki dziecka jest ono adoptowane przez nową żonę ojca. W takim wypadku więź prawna między przysposobionym a krewnymi zmarłego rodzica zostaje utrzymana, o ile sąd opiekuńczy tak postanowił w orzeczeniu o przysposobieniu.

Natomiast **przysposobienie niepełne** wywołuje ograniczone skutki w zakresie prawa spadkowego. Tworzy ono bowiem stosunek prawny jedynie między osobą przysposabiającą i przysposobioną, z wyłączeniem ich krewnych. Przysposobiony i jego dzieci i wnuki dziedziczą po przysposabiającym na równi z jego naturalnym potomstwem, ale przysposobiony nie dziedziczy po krewnych przysposabiającego ani oni nie dziedziczą po przysposobionym. Przysposobiony oraz jego dzieci i wnuki dziedziczą natomiast po swoich krewnych naturalnych z wyłączeniem rodziców.

6.2. Kolejność dziedziczenia ustawowego

Dziedziczenie ustawowe charakteryzuje się ścisłym rygorem – ustawa dokładnie określa, kto, w jakiej kolejności i w jakiej części dziedziczy spadek po zmarłym. Nie ma tu miejsca na żadną dowolność, odstępstwo czy modyfikację.

Kodeks cywilny dzieli spadkobierców ustawowych na trzy grupy, które dochodzą do dziedziczenia w ustalonej kolejności – spadkobiercy należący do dalszej grupy dziedziczą dopiero wówczas, gdy nie ma spadkobierców z grupy bliższej. Jedynie małżonek zmarłego dziedziczy zarówno w pierwszej, jak i drugiej grupie. **Pamiętaj, jeśli dziedziczy wcześniejsza grupa spadkobierców, to grupa dalsza jest wyłączona od dziedziczenia!**

A. Dziedziczenie spadkobierców grupy pierwszej

W pierwszej kolejności powołane do spadku są dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż 1/4 całości spadku (art. 931 k.c.).

Musisz pamiętać, że jeśli pozostawałaś z mężem we wspólności majątkowej, to w chwili jego śmierci wspólność ta ustała i przekształciła się we współwłasność w częściach ułamkowych. Oznacza to, że w skład spadku po zmarłym weszła tylko połowa dotychczasowego majątku wspólnego. Druga połowa pozostała przy tobie, stanowiąc twój udział w majątku dorobkowym.

Przykład 1: *Spadkodawca pozostawił po sobie żonę i dwójkę dzieci – córkę i syna. Spadkobiercy ci dziedziczą w częściach równych – każdy otrzymuje 1/3 majątku zmarłego. (Rys.1)*

Przykład 2: *Spadkodawca pozostawił żonę i czwórkę dzieci. W tej sytuacji żona spadkodawcy otrzymuje 1/4 (4/16) całości spadku, a dzieciom przypada do równego podziału pozostałe 3/4. Każde z nich otrzymuje więc 3/16 majątku zmarłego. (Rys.2)*

W przypadku, gdy dziecko spadkodawcy nie może dziedziczyć, bo np. nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom, czyli wnukom spadkodawcy, w częściach równych. To samo odnosi się do dalszych zstępnych dziecka spadkodawcy.

Przykład 3: *Spadkodawca miał żonę i czwórkę dzieci. Jeden z synów spadkodawcy zmarł przed nim, pozostawiając dwoje własnych dzieci – wnuków spadkodawcy. Gdyby syn spadkodawcy dożył otwarcia spadku, odziedziczyłby 3/16 majątku ojca. Ponieważ jednak tak się nie stało, przypadający mu udział w spadku nabywają w częściach równych jego dzieci – wnuki spadkodawcy. W konsekwencji majątek spadkowy dziedziczą: żona (1/4), córka (3/16), dwóch synów (każdy po 3/16) oraz dwoje wnuków (każde po 3/32).*

Pamiętaj, żona spadkodawcy nabywa zawsze 1/4 spadku, jeśli dziedziczy obok dzieci lub wnuków zmarłego!

B. Dziedziczenie spadkobierców grupy drugiej

Do drugiej grupy spadkobierców ustawowych należą małżonek, rodzice i rodzeństwo spadkodawcy. Rodzice i rodzeństwo zmarłego dochodzą do dziedziczenia, jeśli spadkodawca nie pozostawił zstępnych (tj. dzieci, wnuków, prawnuków) albo gdy nie chcą oni lub nie mogą dziedziczyć. W sytuacji, gdy rodzeństwo spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, ale pozostawiło zstępnych (np. dzieci), zstępni ci dochodzą do dziedziczenia w miejsce rodzeństwa.

Udział małżonka, który dziedziczy obok rodzeństwa lub rodziców, wynosi zawsze połowę spadku. Jeżeli do spadku obok małżonka powołani są tylko rodzice albo tylko rodzeństwo, to dziedziczą oni w częściach równych pozostałą drugą połowę spadku. Natomiast udział każdego z rodziców, które dziedziczy obok rodzeństwa spadkodawcy, wynosi 1/4 tego, co przypada do podziału na rodziców i rodzeństwo. Pozostałą część spadku rodzeństwo dziedziczy w częściach równych (art. 932 i 933 k.c.).

Przykład 1: *Spadkodawca pozostawił żonę i troje rodzeństwa. Udziały poszczególnych spadkobierców ustawowych wynoszą: 1/2 dla małżonka i po 1/6 spadku dla każdego z rodzeństwa spadkodawcy.*

Przykład 2: *Do dziedziczenia dochodzi małżonek spadkodawcy, jego rodzice i dwoje rodzeństwa. Spadkobiercy nabywają spadek w następujących częściach: małżonek otrzymuje 1/2 spadku; każde z rodziców otrzymuje 1/4 z tego, co przypada łącznie dla rodziców i rodzeństwa (czyli 1/4 z drugiej połowy majątku), a zatem 1/8 spadku; każde z dwójki*

rodzeństwo otrzymuje połowę tego, co zostało z majątku spadkowego po odjęciu udziałów małżonka i rodziców, a więc również po 1/8 spadku. (Rys. 4, diagram górny)

Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada po połowie drugiemu rodzicowi i rodzeństwu spadkodawcy.

Przykład 3: *Spadkodawcę przeżyli małżonek, matka i dwoje rodzeństwa. Gdyby ojciec spadkodawcy dożył otwarcia spadku, przypadłby mu udział w wysokości 1/8 spadku. Ponieważ jednak tak się nie stało, udział ojca nabywają po połowie matka spadkodawcy i jego rodzeństwo. Spadkobiercy dziedziczą zatem w następujących częściach: małżonek spadkodawcy dostaje 1/2 spadku, matka spadkodawcy otrzymuje 6/32 spadku, a każde z rodzeństwa po 5/32. Ułamki te wynikają z następujących obliczeń: matka dziedziczy 1/8 (4/32) spadku oraz połowę udziału, który przypadłby ojcu spadkodawcy, gdyby ten dożył otwarcia spadku, a więc 1/16 (2/32). W sumie przypada jej 6/32 spadku. Rodzeństwo rozpatrywane zbiorczo otrzymuje 1/4 (8/32) spadku, a także połowę udziału, który przypadłby ojcu spadkodawcy, gdyby ten dożył otwarcia spadku, a więc 1/16 (2/32). Oznacza to, że rodzeństwo otrzymuje w sumie 10/32 spadku, czyli po 5/32 majątku na każdego. (Rys. 4, diagram dolny)*

Pamiętaj, żona spadkodawcy nabywa zawsze 1/2 spadku, jeśli dziedziczy obok rodzeństwa lub rodziców zmarłego!

Jeśli spadkodawca nie pozostawił po sobie ani zstępnych (dzieci, wnuków), ani rodziców, ani rodzeństwa, ani zstępnych rodzeństwa (bratanków, siostrzenic), całość spadku przypada małżonkowi zmarłego (art. 935 § 1 k.c.). Natomiast w braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały majątek przypada jego rodzicom, rodzeństwu i zstępnym rodzeństwa. W tej sytuacji wielkość ich udziałów oblicza się według omówionych wyżej zasad.

C. Dziedziczenie gminy i Skarbu Państwa

W sytuacji, gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie małżonka ani krewnych powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy. Jeżeli miejsca ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce nie da się ustalić lub ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za

granicą, majątek zmarłego nabywa Skarb Państwa (art. 935 § 3 k.c.). Gmina i Skarb Państwa stanowią ostatnią grupę spadkobierców ustawowych.

7. Dziedziczenie testamentowe

Przepisy ustawy kodeks cywilny jednoznacznie określają kto, w jakiej kolejności i w jakiej części dziedziczy majątek po osobie zmarłej. Przyszły spadkodawca może jednak odmiennie od ustawy uregulować losy swojego majątku na wypadek śmierci poprzez sporządzenie testamentu. Testament umożliwia przyszłemu spadkodawcy (testatorowi) samodzielne ustalenie kręgu osób, które będą po nim dziedziczyć, a także dowolne określenie wielkości udziałów, jakie im przypadną. Fundamentalną zasadą jest tu zasada swobody testowania.

Testament jest jedyną czynnością prawną pozwalającą rozporządzać całością lub częścią majątku na wypadek śmierci. Nie dopuszczalne jest zawieranie jakichkolwiek umów o przyszły spadek (spadek po osobie żyjącej), czy to w postaci umów o dziedziczenie, czy też w postaci darowizn, które mają być skuteczne dopiero po śmierci darczyńcy!

7.1. Kto i jak może sporządzić testament?

Sporządzić i odwołać testament może każdy, kto ma pełną zdolność do czynności prawnych, a więc jest osobą pełnoletnią (ukończył 18 lat) i nie został ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo. Testament sporządzony przez osobę nie mającą pełnej zdolności do czynności prawnych jest bezwzględnie nieważny.

Zdolność testowania nie zależy od zdrowia psychicznego spadkodawcy. Jeżeli choroba umysłowa nie doprowadziła do jego ubezwłasnowolnienia, należy przyjąć, że osoba ta ma zdolność do sporządzenia testamentu. Choroba psychiczna może mieć jednak wpływ na ważność testamentu. Może bowiem spowodować, że w chwili jego sporządzania spadkodawca znajdzie się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji lub wyrażenie woli, co doprowadzi do nieważności testamentu.

Testament ma charakter ściśle osobisty, co wyraża się w tym, iż nie można go sporządzić ani odwołać przez przedstawiciela lub pełnomocnika. Rodzic nie może zatem sporządzić testamentu za dziecko.

Testament podlega daleko posuniętym rygorom formalnym. Należy go sporządzić w jednej z dozwolonych prawem form, w przeciwnym razie będzie nieważny i po śmierci spadkodawcy nie wywoła zamierzonych skutków prawnych.

Testament może wyrażać wolę tylko jednego spadkodawcy (art. 942 k.c.). Niedopuszczalne jest sporządzanie testamentów wspólnych, czyli takich, które zawierają np. rozporządzenia obojga małżonków. Zakaz sporządzania takich testamentów obejmuje zarówno testamenty zawierające postanowienia powiązane ze sobą (np. spadkodawcy testują wzajemnie na swoją rzecz), jak i całkowicie niezależne. **Pamiętaj, nie możesz sporządzić z mężem jednego wspólnego testamentu!**

Jeśli chcesz sporządzić testament, masz do wyboru trzy formy zwykłe i trzy szczególne. Do form zwykłych testamentu należą: testament własnoręczny, zwany też holograficznym (art. 949 k.c.), testament notarialny (art. 950 k.c.) i testament allograficzny (art. 951 k.c.). Formami szczególnymi są: testament ustny (art. 952 k.c.), testament sporządzany przed kapitanem polskiego statku morskiego lub powietrznego (art. 953 k.c.) oraz testament wojskowy sporządzany tylko w czasie wojny lub mobilizacji (art. 954 k.c.).

A. Testamenty zwykłe

Testament własnoręczny zwany też holograficznym (art. 949 k.c.), jest najprostszą formą testamentu – nie wymaga chodzenia po urzędach ani ponoszenia jakichkolwiek kosztów. Aby go ważnie sporządzić, musisz tylko:

- **spisać swoją wolę w całości pismem własnoręcznym**

Nieistotne jest, jakim narzędziem piszesz (flamastrem, długopisem, kredą) ani na jakim podłożu (na papierze, materiale, kamieniu). Nie możesz tylko posługiwać się komputerem, maszyną do pisania albo ręką innej osoby – naruszenie tych reguł spowoduje nieważność testamentu. Jeśli jesteś osobą niepełnosprawną, możesz użyć do pisania protezy, ust lub nogi. Nie musisz sporządzać pisma w języku polskim ani tytułować go testamentem, choć oczywiście taki nagłówek znacznie ułatwi jego interpretację.

- **podpisać dokument**

Podpis musi być własnoręczny i musi znajdować się pod całym dokumentem zawierającym dyspozycje majątkiem na wypadek śmierci. Powinien zawierać co najmniej twoje nazwisko. Najlepiej oczywiście, jeśli zawiera także twoje imię (a przynajmniej pierwszą jego literą) oraz datę urodzenia. Inicjały nie stanowią prawidłowego podpisu.

Jeśli nosisz nazwisko złożone z dwóch członów, możesz posłużyć się tylko jednym z nich. Dopuszczalne jest także podpisanie się stale używanym pseudonimem. Nieprawidłowo podpisany testament jest nieważny.

- **opatrzyć testament datą**

Najlepiej, gdy data zawiera oznaczenie dnia, miesiąca i roku sporządzenia testamentu. Możesz ją jednak podać także w sposób opisowy, np.: „w pierwszy dzień Bożego Narodzenia 2004” albo „w dniu moich 80. urodzin”. Brak daty w testamencie nie powoduje jego nieważności. Testament bez daty jest nieważny tylko wtedy, gdy jej brak budzi wątpliwości, co do zdolności testowania spadkodawcy lub uniemożliwia jednoznaczną interpretację treści rozporządzenia. Brak daty powoduje nieważność testamentu również w sytuacji, gdy spadkodawca sporządził kilka testamentów i nie można ustalić ich wzajemnego stosunku.

Testament własnoręczny może być sporządzony na jednej lub na kilku kartkach. W takim wypadku musi być on opatrzony tylko jedną datą i jednym podpisem, a pomiędzy wszystkimi stronami dokumentu musi istnieć więź materialna (np. numeracja stron) i intelektualna (kontynuacja myśli). Testament może stanowić część innego dokumentu, przykładowo może być zawarty w liście spadkodawcy do spadkobiercy lub innej osoby.

Testament holograficzny może sporządzić tylko osoba umiejająca i mogąca czytać oraz pisać. Niedopuszczalne jest, aby osoba trzecia spisywała testament ołówkiem, a spadkodawca poprawiał po niej długopisem. Tak sporządzony testament będzie nieważny!

Testament w formie aktu notarialnego (art. 950 k.c.), stanowi najbezpieczniejszą formę testamentu. Jest on sporządzany przed notariuszem, który czuwa nad tym, aby treść testamentu była zgodna z wolą spadkodawcy, aby dokument nie zawierał rozporządzeń sprzecznych z prawem ani sformułowań nieprecyzyjnych. Udział notariusza minimalizuje zatem prawdopodobieństwo sporządzenia testamentu wadliwego, a tym samym późniejszego jego obalenia. Dodatkową zaletą testamentu w formie aktu notarialnego jest to, że jest on zabezpieczony przed możliwością zniszczenia, ukrycia lub sfałszowania. Jego oryginał jest bowiem przechowywany w kancelarii notarialnej.

Testament alograficzny (art. 951 k.c.) jest formą testamentu dość wymagającą, ale dużo bardziej bezpieczną od formy holograficznej. Spadkodawca, który chce w ten sposób sporządzić testament, musi w obecności dwóch świadków oświadczyć swoją ostatnią wolę

wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika stanu cywilnego. Oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osobę urzędową, wobec której wola została oświadczona, oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu. Osoby głuche lub nieme nie mogą sporządzić testamentu ustnego.

Jak widać, ważność testamentu allograficznego zależy od spełnienia wielu wymogów i formalności. Jednym z nich jest obecność co najmniej dwóch świadków podczas składania oświadczenia przez spadkodawcę. Jeśli zdecydujesz się na tę formę testamentu, ważne jest, abyś pamiętała, że świadkiem przy sporządzaniu testamentu allograficznego (a także testamentów szczególnych, o których niżej) nie może być: (1) osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych; (2) niewidomy, głuchy lub niemy; (3) kto nie może czytać i pisać; (4) kto nie włada językiem polskim, w którym spadkodawca sporządza testament; (5) osoba skazana prawomocnym wyrokiem sądu za fałszywe zeznania (art. 956 k.c.). Ponadto nie może być świadkiem osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść ani małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia.

B. Testamenty szczególne

Poza zwykłymi formami testamentu prawo polskie przewiduje także trzy szczególne formy testamentu, które mogą być stosowane tylko w sytuacjach wyjątkowych, przewidzianych przez ustawę. Formami tymi są: testament ustny (art. 952 k.c.), testament sporządzany przed kapitanem polskiego statku morskiego lub powietrznego (art. 953 k.c.) oraz testament wojskowy sporządzany tylko w czasie wojny lub mobilizacji (art. 954 k.c.).

Testament ustny może być sporządzony, jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli w skutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione. W takich wypadkach spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków. Dla skuteczności tak sporządzonego testamentu niezbędne jest stwierdzenie jego treści zgodnie z wymogami prawa. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem

roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie. W przypadku, gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu 6 miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków.

Podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym można sporządzić **testament przed dowódcą statku** lub jego zastępcą w ten sposób, że spadkodawca oświadcza swą wolę dowódcy statku lub jego zastępcy w obecności dwóch świadków. Dowódca statku lub jego zastępca spisuje wolę spadkodawcy, podając datę jej spisania, i pismo to w obecności świadków odczytuje spadkodawcy, po czym pismo podpisuje spadkodawca, świadkowie oraz dowódca statku lub jego zastępca. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać pisma, należy w piśmie podać przyczynę braku podpisu. Jeżeli zachowanie tej formy nie jest możliwe, można sporządzić testament ustny.

Cechą charakterystyczną testamentów szczególnych jest to, że tracą one moc z upływem 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały ich sporządzenie, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu.

7.2. Co może zawierać testament?

Testament umożliwia ci samodzielne określenie tego, kto i w jakiej wielkości będzie dziedziczyć po twojej śmierci. Możesz więc w nim wskazać osobę lub osoby, które będą twoimi spadkobiercami. Możesz powołać do spadku dowolną osobę prawną lub fizyczną – zarówno kogoś z kręgu krewnych lub powinowatych (np. dziadka, teścia, kuzyna), jak i osobę nie spokrewnioną (np. przyjaciółkę, konkubenta). Możesz także powołać spadkobiercę testamentowego na wypadek, gdyby inna osoba powołana do spadku na podstawie ustawy lub testamentu nie chciała lub nie mogła dziedziczyć (jest to tzw. podstawienie). Jeżeli wyznaczysz kilku spadkobierców, w zasadzie powinnaś także określić wielkość przypadających im udziałów. Jeśli tego nie uczynisz, osoby te będą dziedziczyć w częściach równych.

Pamiętaj, nie możesz powołać spadkobiercy z zastrzeżeniem warunku lub terminu! Oznacza to, że nie możesz zastrzec, że wskazana przez ciebie osoba nabędzie

spadek, o ile ziści się jakieś niepewne zdarzenie przyszłe, np. zawrze ona związek małżeński, zostanie lekarzem, rzuci palenie, wybuchnie wojna itp. Nie wolno ci także dowolnie określać terminu, w którym nabędzie ona twój majątek – nabycie spadku następuje zawsze w momencie śmierci spadkodawcy! Zastrzeżenie w testamencie warunku lub terminu uważa się za nieistniejące. Jeżeli jednak z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez takiego zastrzeżenia spadkobierca nie zostałby powołany, powołanie spadkobiercy jest nieważne.

W testamencie możesz rozporządzić całością lub tylko częścią ułamkową spadku. W sytuacji, gdy rozstrzygniesz jedynie o części swojego majątku, do reszty spadku stosować się będą przepisy o dziedziczeniu ustawowym. W praktyce często zdarza się, że spadkodawca zapisuje w testamencie na rzecz spadkobiercy nie określony udział w spadku, ale poszczególne przedmioty czy prawa majątkowe. Jeśli przedmioty te wyczerpują prawie cały majątek spadkodawcy, art. 961 k.c. nakazuje traktować taką osobę, w razie wątpliwości, jako spadkobiercę powołanego do całości spadku. Tak samo rzecz wygląda, jeżeli takie rozstrzygnięcie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób. Osoby te poczytuje się za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości otrzymanych przedmiotów. W sytuacji zaś, gdy przekazane przedmioty nie wyczerpują całości spadku, osoby te uznawane są za zapisobierców.

Oprócz powołania do spadku w testamencie możesz ustanowić **zapis**, tzn. możesz zobowiązać spadkobiercę (ustawowego lub testamentowego) do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby. Świadczenie to może polegać na przykład na umorzeniu długu, wydaniu określonej rzeczy, przekazaniu określonego prawa oraz wykonaniu jakiejś usługi. Osoba, na rzecz której ustanowisz zapis, nie stanie się twoim spadkobiercą. Będzie mogła natomiast żądać wykonania zapisu od obciążonego nim spadkobiercy, począwszy od chwili ogłoszenia testamentu (chyba że w testamencie ustanowisz inną datę wymagalności). Roszczenie o wykonanie zapisu przedawnia się z upływem 5 lat od dnia wymagalności (art. 981 k.c.). Zapis, w przeciwieństwie do ustanowienia spadkobiercy, może być dokonany pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Możesz zatem ważnie postanowić, że zapisobierca otrzyma np. samochód, jeśli zda na studia czy podejmie wskazaną pracę.

W testamencie możesz również zawrzeć **polecenie**, tzn. nałożyć na spadkobiercę lub zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania (zaniechania), np. nakazać mu, aby przekazał określoną kwotę na cele charytatywne, spożytkował część spadku na własne cele edukacyjne, zachował pamiątki rodzinne. Polecenie, odmiennie niż zapis, nie czyni nikogo wierzycielem. Jego wykonania może żądać każdy ze spadkobierców, chyba że polecenie ma wyłącznie na

celu korzyść tej osoby, która została obciążona jego wykonaniem. Jeżeli polecenie ma na względzie interes społeczny, jego wykonania może żądać właściwy organ państwowy.

Opisane powyżej postanowienia mogą, ale nie muszą znaleźć się w twoim testamencie. Możesz bowiem sporządzić tzw. **testament negatywny**. Pod pojęciem tym rozumie się testament, którego treść obejmuje jedynie wyłączenie spadkobiercy ustawowego od dziedziczenia. Testament taki może brzmieć na przykład tak: „Moją wolą jest, aby moja najmłodsza córka nie dziedziczyła po mnie”. Jeśli sporządzisz taki testament, spadek po tobie nabędzie twój mąż oraz pozostałe dzieci, z wyłączeniem najmłodszej córki.

W testamencie możesz ponadto pozbawić swojego małżonka, zstępnych (dzieci, wnuki) oraz rodziców prawa do zachowku (zob. rozdział 8). Takie postanowienie spadkodawcy określa się w prawie mianem **wydziedziczenia**. Przyczyny wydziedziczenia zostały wyliczone w art. 1008 k.c. Można pozbawić jedną z wymienionych osób zachowku tylko w sytuacji, gdy:

1. wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego (np. czerpie środki utrzymania z nielegalnych źródeł, nadużywa alkohol lub narkotyków, zaniedbuje rodzinę);
2. dopuściła się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
3. uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych (np. obowiązku alimentacyjnego czy obowiązku opieki i pomocy).

Postanowienie o wydziedziczeniu może być zawarte tylko w testamencie. Może to być zarówno testament zawierający ustanowienie innego spadkobiercy, jak i testament negatywny. Chcąc wydziedziczyć spadkobiercę, nie musisz używać ściśle określonych wyrażeń. Użyte przez ciebie sformułowania nie mogą jednak nasuwać wątpliwości co do twojej woli pozbawienia uprawnionego zachowku. Ważne jest także, abyś w testamencie wskazała przyczynę wydziedziczenia, przynajmniej w taki sposób, aby w drodze wykładni można ją było ustalić.

Zasadą jest, że wydziedziczenie jest bezskuteczne, jeżeli spadkodawca przebaczył spadkobiercy. Jednakże przebaczenie dokonane po sporządzeniu testamentu może nastąpić tylko w drodze sporządzenia nowego testamentu.

7.3. Kiedy testament jest nieważny?

Testament jest czynnością prawną i – podobnie jak inne czynności prawne (np. umowy) – może być nieważny, jeśli został sporządzony wadliwie. Testament jest bezwzględnie nieważny i nie wywołuje żadnych skutków prawnych m.in. wtedy, gdy:

- został sporządzony przez osobę nie mającą zdolności testowania albo przez przedstawiciela lub pełnomocnika (zob. rozdz. 7.1.);
- zawiera rozporządzenia kilku spadkodawców (testament wspólny);
- został sporządzony z naruszeniem przepisów o formie (zob. rozdział 7.1.);
- został sporządzony w obecności osób, które bezwzględnie nie mogą być świadkami;
- jego treść jest sprzeczna z prawem (np. zawiera powołanie spadkobiercy z zastrzeżeniem terminu lub warunku), zasadami współżycia społecznego lub ma na celu obejście ustawy.

Testament jest ponadto nieważny, jeżeli spadkodawca powziął lub wyraził wolę o rozporządzeniu majątkiem na wypadek śmierci w sposób wadliwy (art. 945 k.c.). Sytuacja taka ma miejsce wtedy, gdy w chwili sporządzenia testamentu spadkodawca znajdował się:

1. w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli

Przyczyną wyłączającą świadomość lub swobodę może być pewien trwały stan umysłu spadkodawcy, taki jak choroba psychiczna czy niedorozwój umysłowy, ale także przemijające zaburzenie czynności psychicznych spowodowane np. upojeniem alkoholowym, pozostawaniem pod wpływem narkotyków, schorzeniami związanymi ze starością.

2. pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści

Spadkodawca jest pod wpływem błędu, jeśli ma mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie rzeczy. Błąd może dotyczyć zarówno treści testamentu, jak i wszelkich innych okoliczności towarzyszących jego sporządzaniu.

3. pod wpływem groźby

Na nieważność testamentu z powodu wady oświadczenia woli spadkodawcy nie można się powołać po upływie 3 lat od dnia, w którym osoba mająca w tym interes dowiedziała się o przyczynie nieważności, a w każdym razie po upływie 10 lat od otwarcia spadku (tj. od śmierci spadkodawcy).

Nieważność testamentu (bez względu na jej źródło) stwierdza sąd. Najczęściej ma to miejsce w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku albo w postępowaniu o uchylenie lub zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (zob. rozdział 9). W nielicznych przypadkach dopuszczalne jest ponadto wytoczenie powództwa o ustalenie nieważności testamentu.

7.4. Jak odwołać testament?

Testament nie wywołuje żadnych skutków prawnych dopóki testator żyje. Jeśli więc zmienisz zdanie odnośnie tego, komu chcesz zapisać swój majątek, możesz w każdej chwili odwołać sporządzony wcześniej testament poprzez (art. 946 k.c.):

1. sporządzenie testamentu nowego;
2. zniszczenie oryginału testamentu lub pozbawienie go cech, od których zależy jego ważność;
3. dokonanie w testamencie zmian, z których będzie wynikała wola odwołania jego postanowień.

Sporządzając nowy testament, musisz posłużyć się jedną z form przewidzianych przez prawo. Nie musisz jednak stosować tej samej formy, w jakiej był sporządzony testament poprzedni – testament notarialny może być równie skutecznie odwołany przez testament własnoręczny czy ustny, jak i przez kolejny testament notarialny. W nowym testamencie możesz w całości nowy sposób ukształtować porządek, w jakim dziedziczony będzie twój majątek. Jeśli jednak sporządzisz nowy testament, nie zaznaczając w nim, że poprzedni odwołujesz, odwołaniu ulegną tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z nowymi rozporządzeniami. Jeżeli zatem pragniesz odwołać stary testament w całości, powinnaś to wyraźnie zaznaczyć. Możesz nawet ograniczyć treść nowego testamentu tylko do odwołania poprzedniego (np. do formuły: „Odwołuję testament własnoręczny sporządzony w dn...”). W tym wypadku przywrócisz ustawowy porządek dziedziczenia. **Pamiętaj, jeśli sporządziłaś kilka testamentów, testament późniejszy anuluje wcześniejszy w całości lub części!**

Zniszczenie testamentu (np. podarcie testamentu własnoręcznego), pozbawienie go cech, od których zależy jego ważność (np. oderwanie podpisu), albo też dokonanie w nim zmian (np. przekreślenie pewnych postanowień) jest równoznaczne z odwołaniem testamentu

(lub jego części) tylko wówczas, gdy zostało dokonane w takim zamiarze. Przypadkowe spalenie czy uszkodzenie testamentu nie oznacza jego odwołania!

8. Zachowek

Spadkodawca nie musi uwzględnić w testamencie swoich najbliższych krewnych, przeciwnie – może zapisać swój majątek dowolnie wybranej osobie. Tak więc spadek może otrzymać dalszy krewny, a nawet zupełnie obca osoba. Prawo zabezpiecza jednak interesy najbliższych osób spadkodawcy, jeśli zostali oni pominięci przy dziedziczeniu. W polskim prawie taką funkcję ochronną pełni zachowek.

Zachowek to korzyść majątkowa, jaką określone w ustawie osoby mogą otrzymać ze spadku niezależnie, a nawet wbrew woli spadkodawcy wyrażonej w testamencie.

Uprawnionymi do zachowku są: **małżonek**, **zstępni** (dzieci, wnuki) oraz **rodzice spadkodawcy**, którzy w konkretnym stanie faktycznym byłiby powołani do dziedziczenia na mocy ustawy, gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu (art. 991 k.c.). Uprawnienie do zachowku nie przysługuje rodzeństwu spadkodawcy ani spadkobiercom, którzy zostali uznani za niegodnych, zrzekli się dziedziczenia, odrzucili spadek albo zostali wydziedziczeni przez spadkodawcę.

Przykład 1: *Spadkodawca pozostawił małżonka, dwoje dzieci, rodzeństwo oraz rodziców. Cały swój majątek zapisał kuzynowi. W tej sytuacji prawo do zachowku przysługuje wyłącznie małżonkowi i dzieciom, gdyż tylko oni (jako spadkobiercy grupy pierwszej) mogliby dziedziczyć, gdyby spadkodawca nie pozostawił testamentu. Rodzice i rodzeństwo nie mają prawa do zachowku.*

Każdej z osób uprawnionych do zachowku należy się połowa wartości tej części spadku, która by jej przypadła przy dziedziczeniu ustawowym. Jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli dzieci lub wnuki spadkodawcy są małoletnie, zachowek wynosi dwie trzecie wartości takiego udziału.

Przykład 2: *Spadkodawca osierocił żonę i trójkę małoletnich dzieci. Nie uwzględnił ich w swoim testamencie. Gdyby osoby te dziedziczyły z ustawy, każda nabyłaby 1/4 spadku. Żona spadkodawcy ma więc prawo żądać zachowku o wartości 1/8 spadku, a każde z dzieci – o wartości 1/6.*

Jeśli chcesz dokładnie ustalić wysokość należnego ci zachowku, musisz najpierw określić wielkości udziału spadkowego, stanowiącego podstawę jego obliczania. Przy obliczaniu udziału powinnaś uwzględnić spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili. Spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni, nie bierzesz pod uwagę. Następnie musisz pomnożyć ułamek wyrażający wielkość przypadającego ci udziału spadkowego przez $1/2$ albo $2/3$, w zależności od tego, czy jesteś osobą małoletnią lub niezdolną do pracy, czy też nie. Na końcu, aby uzyskać konkretną sumę, musisz otrzymany ułamek przemnożyć przez wartość tzw. substratu zachowku.

Substrat zachowku to czysta wartość spadku (aktywa minus długi) powiększona o wartość darowizn uczynionych przez spadkodawcę. Do spadku nie dolicza się drobnych darowizn, zwyczajowo przyjętych w danych stosunkach, darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, ani też darowizn na rzecz osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu (dziecku, wnukowi) nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, gdy nie miał on jeszcze zstępnych. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy darowizna została uczyniona na mniej niż 300 dni przed urodzeniem się zstępnego. Przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa.

Przykład: *Spadkodawca pozostawił trzy pełnoletnie córki, które dziedziczyłyby majątek w trzech równych częściach. Wartość substratu zachowku wynosi 900 (żadne darowizny nie podlegają doliczeniu). Udział spadkowy każdej z córek stanowiący podstawę obliczenia zachowku wynosi $1/3$, a więc należny każdej z nich zachówek wynosi $1/6$ wartości substratu, czyli 150 ($900: 6 = 150$).*

Jeśli jesteś osobą uprawnioną i nie otrzymałaś należnego ci zachowku (w postaci powołania do spadku, zapisu albo też uczynionej przez spadkodawcę darowizny), przysługuje ci przeciwko spadkobiercom powołanym do dziedziczenia **roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku lub jego uzupełnienia**. Roszczenia tego możesz dochodzić przed sądem spadku tj. sądem rejonowym właściwym ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy (zob. wzór pozwu, rozdział 12.1.).

Jeżeli uprawnionym do zachowku jest dziecko albo wnuk spadkodawcy, na poczet należnego mu zachowku zalicza się poniesione przez spadkodawcę koszty jego wychowania

oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku (art. 998 k.c.). Ustalenie przeciętnej miary przyjętej w danym środowisku powinno być dokonywane z uwzględnieniem warunków życia konkretnej rodziny. Jeżeli na przykład wysłanie dziecka na studia za granicę nie stanowi nadzwyczajnego obciążenia dla danej rodziny, takie koszty wykształcenia nie będą przekraczały owej „przeciętnej miary”.

Pamiętaj, roszczenie o zachowek przedawnia się z upływem 3 lat od daty ogłoszenia testamentu. Oznacza to, że po upływie tego okresu zobowiązani do zapłaty zachowku mogą się skutecznie od tego uchylić!

9. Przyjęcie albo odrzucenie spadku

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą śmierci spadkodawcy automatycznie, z mocy samego prawa. Nabycie to nie ma jednak charakteru definitywnego. W ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o śmierci spadkodawcy albo od dnia, w którym zapoznał się z treścią testamentu, może on złożyć stosowne oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu odziedziczonego majątku. Dopóki spadkobierca takiego oświadczenia nie złoży, nabycie spadku ma charakter tymczasowy, co przejawia się w tym, że ponosi on odpowiedzialność za długi spadkowe tylko ze spadku (wierzyciele spadku mogą żądać spłaty swoich należności tylko z majątku spadkowego) i nie może zbyć spadku w całości ani w części.

Jeśli odziedziczyłeś spadek, masz do wyboru trzy następujące możliwości (art. 1012 k.c.):

1. możesz przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste);
2. możesz przyjąć spadek z ograniczeniem odpowiedzialności za długi (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza);
3. możesz spadek odrzucić.

Odrzucenie spadku sprawia, że zostajesz wyłączona od dziedziczenia, tak jakbyś nie dożyła otwarcia spadku.

Przyjęcie spadku powoduje natomiast definitywne połączenie się twojego majątku osobistego z majątkiem spadkowym, czego konsekwencją jest zmiana zakresu odpowiedzialności za długi spadkowe. Od chwili przyjęcia spadku odpowiadasz za nie z

całego swojego majątku (spadkowego i osobistego), a nie, jak miało to miejsce dotychczas, tylko ze spadku. W zależności od tego, czy przyjąłś spadek wprost, czy z dobrodziejstwem inwentarza, odpowiedzialność ta ma charakter nieograniczony albo ograniczony. Wyjątkiem jest odpowiedzialność z tytułu zapisów i poleceń, gdyż zawsze ogranicza się ona do wartości stanu czynnego spadku (patrz niżej).

Spadkobierca, który **przyjął spadek wprost**, odpowiada za długi spadkowe całym swoim majątkiem (na który składa się teraz jego majątek osobisty oraz majątek odziedziczony) bez ograniczenia. W sytuacji, gdy długi spadku przewyższają jego aktywa, spadkobierca jest zobowiązany pokryć je z pieniędzy, które przed przyjęciem spadku stanowiły jego majątek osobisty. Płaci zatem za długi zmarłego z własnej kieszeni!

Dużo lepiej pod tym względem kształtuje się sytuacja osoby, która **przyjęła spadek z dobrodziejstwem inwentarza**. Spadkobierca taki odpowiada za długi spadkowe w sposób ograniczony – jego odpowiedzialność jest ograniczona do kwoty równej wartości stanu czynnego spadku ustalonego w inwentarzu. W praktyce oznacza to konieczność sporządzenia spisu inwentarza majątku spadkowego. Z wnioskiem o jego sporządzenie może wystąpić: spadkobierca, uprawniony do zachowku, wykonawca testamentu, a także wierzyciel spadkowy. Spis sporządza komornik albo urząd skarbowy. W inwentarzu podaje się aktywa i pasywa majątku spadkowego, z zaznaczeniem wartości każdego z przedmiotów oraz wysokości długów. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ma obowiązek uregulować długi wykazane w spisie inwentarza oraz inne długi spadkodawcy, które są mu znane, ale tylko do wysokości aktywów wykazanych w inwentarzu. Nie dokłada on zatem do spadku z własnej kieszeni. Ograniczenie odpowiedzialności za długi odpada jednak w sytuacji, gdy spadkobierca podstępnie nie podał do inwentarza przedmiotów należących do spadku albo podał do inwentarza nie istniejące długi.

Jeśli podjęłaś decyzję o przyjęciu spadku wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza bądź o jego odrzuceniu, powinnaś złożyć w tej sprawie stosowne oświadczenie przed notariuszem lub sądem rejonowym, w którego okręgu masz miejsce zamieszkania lub pobytu. Możesz to zrobić ustnie lub na piśmie, z urzędowo poświadczonym podpisem, osobiście albo przez pełnomocnika (pełnomocnictwo powinno być pisemne z urzędowo poświadczonym podpisem). Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku możesz złożyć także podczas postępowania o stwierdzenie nabycia spadku (zob. rozdział 10) oraz postępowania o dział spadku (zob. rozdział 11).

Oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie możesz złożyć pod warunkiem ani z zastrzeżeniem terminu. Jest ono nieodwołalne; możesz się jednak od niego uchylić przed

sądem, gdy złożyłaś je pod wpływem błędu lub groźby (art. 1019 k.c.). Jest też niepodzielne, co oznacza, że nie możesz spadku przyjąć w części, a w części odrzucić. Zasada ta nie obowiązuje, gdy jesteś powołana do spadku zarówno z ustawy, jak i z testamentu. W takiej sytuacji możesz spadek odrzucić jako spadkobierca testamentowy, a przyjąć go jako spadkobierca ustawowy.

Na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku masz sześć miesięcy od dnia, w którym dowiedziałaś się o tytule swojego powołania (o śmierci spadkodawcy lub o treści testamentu). Jeśli w tym terminie nie złożysz żadnego oświadczenia będziesz traktowana tak, jakbyś przyjęła spadek wprost, czyli bez ograniczenia odpowiedzialności za długi! Jedynie w sytuacji, gdy spadkobiercą jest osoba prawna, osoba nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, brak oświadczenia w terminie uznawany jest za równoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. **Pamiętaj, jeśli chcesz spadek odrzucić, musisz złożyć oświadczenie o jego odrzuceniu w terminie 6 miesięcy!**

10. Stwierdzenie nabycia spadku

Ponieważ nabycie spadku następuje z mocy samego prawa, często nie wiadomo, kto, w jakich częściach i na jakiej podstawie doszedł do dziedziczenia w konkretnym przypadku. Informacje te mają natomiast ogromne znaczenie nie tylko dla samych spadkobierców, ale także dla osób uprawnionych do zachowku, wierzycieli spadkodawcy oraz dla zapisobierców. Konieczne jest zatem oficjalne i publiczne stwierdzenie komu i w jakiej wielkości przypadł dany spadek.

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku wydaje sąd spadku, czyli sąd rejonowy, w którego okręgu spadkodawca miał ostatnie miejsce zamieszkania. Jeżeli takiego miejsca w Polsce nie można ustalić, właściwy jest sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część. W braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy.

Sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku w postępowaniu w trybie nieprocesowym, po przeprowadzeniu rozprawy. Z wnioskiem o wydanie takiego postanowienia może wystąpić każdy, kto ma w tym interes, a więc np. spadkobierca, zapisobierca, wierzyciel spadkodawcy, uprawniony do zachowku oraz wykonawca testamentu (zob. wzór wniosku, rozdział 12.2). Uczestnikami postępowania, obok wnioskodawcy,

powinny być wszystkie osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi (art. 669 kodeksu postępowania cywilnego).

W toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku sąd bada, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, u której prawdopodobnie on się znajduje. Jeśli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia. **Otwarcie i ogłoszenie testamentu** są czynnościami o charakterze czysto formalnym, a ich celem jest ujawnienie treści testamentu. Warto jednak pamiętać, że od dnia ogłoszenia testamentu stają się wymagalne roszczenia z tytułu zachowku i z tytułu zapisu. Jeśli w trakcie postępowania powstanie spór co do ważności testamentu, sąd rozstrzyga go. Nie może natomiast w toku rozprawy orzec o uznaniu za niegodnego ani o wyłączeniu małżonka od dziedziczenia na podstawie art. 940 k.c. W trakcie postępowania sąd nie bada także, jakie składniki wchodzi w skład spadku, poza gospodarstwem rolnym.

W postanowieniu stwierdzającym o nabyciu spadku sąd ma obowiązek wymienić wszystkich spadkobierców (choćby były nimi osoby inne od wskazanych przez uczestników rozprawy), którym przypadł spadek, i określić wielkość dziedziczonych przez nich udziałów. Niedopuszczalne jest stwierdzenie nabycia spadku względem części majątku spadkowego albo tylko w stosunku do niektórych spadkobierców. Postanowienie sądu nie tworzy nowego stanu prawnego, ale tylko potwierdza, jakie przesunięcia majątkowe zaszły z mocy prawa w wyniku dziedziczenia!

Stwierdzenie nabycia spadku nie może nastąpić przed upływem 6 miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożą już oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku. Oświadczenie takie może jednak być złożone w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku ma istotne znaczenia dla bezpieczeństwa prawnego spadkobierców. Po pierwsze, rodzi ono domniemanie, że osoba, która je uzyskała, jest spadkobiercą (art. 1025 k.c.). Po drugie, w pewnych okolicznościach jest ono jedynym dowodem, że wskazana osoba odziedziczyła spadek. Zgodnie z art. 1027 k.c. względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia tylko stwierdzeniem nabycia spadku. Stwierdzenie to jest niezbędne np. do ujawnienia praw spadkobiercy w księdze wieczystej, do uregulowania spraw w związanych z prawami spółdzielczymi, do przerejestrowania odziedziczonego samochodu. Po trzecie, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku jest elementem ochrony osób trzecich, które w dobrej wierze nabyły prawo

należące do spadku od osoby legitymującej się tym postanowieniem, a nie będącej spadkobiercą (art. 1028 k.c.).

Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku może być uchylone lub zmienione w postępowaniu o uchylenie lub zmianie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, gdy zostanie wykazane, że jest ono niezgodne z rzeczywistym stanem prawnym. Sytuacja taka może mieć miejsce np. wtedy, gdy odnaleziony został testament spadkodawcy albo gdy ustalono prawdziwą, odmienną datę jego śmierci.

11. Dział spadku

Bardzo często zdarza się, że do dziedziczenia dochodzi więcej niż jeden spadkobierca. W wyniku nabycia spadku przez kilka osób (zwanych też współspadkobiercami) powstaje wspólność majątku spadkowego polegająca na tym, że każdemu ze spadkobierców przysługuje określony udział w całości spadku. Każdy ze współspadkobierców jest „właścicielem” ułamkowej, abstrakcyjnej części każdej z rzeczy i każdego z praw wchodzących w skład spadku. Współspadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe, co oznacza, że wierzyciel spadkowy może się zwrócić do wszystkich łącznie, do kilku z nich albo do każdego z osobna z żądaniem pokrycia całości lub części długu. Jeśli jeden ze spadkobierców spłaci dług, może żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości ich udziałów. Należy pamiętać, że zakres odpowiedzialności spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ograniczony jest do wysokości wartości jego udziału określonej w spisie inwentarza. Wierzyciel nie może więc żądać od niego spełnienia świadczenia ponad tę kwotę.

Wspólność majątku spadkowego trwa, dopóki nie zostanie zniesiona poprzez dokonanie podziału spadku. Dział spadku polega na ustaleniu wartości całego majątku spadkowego i podzieleniu go pomiędzy spadkobierców, zgodnie z wielkością przypadających im udziałów. Przykładowo, jeśli wartość aktywów spadku wynosi 100, a czterech spadkobierców dziedziczy w częściach równych, każdy z nich w wyniku spadku podziału otrzymuje schedę o wartości 25. Każdemu z nich należą się zatem przedmioty spadkowe o wartości 25. Przedmiotem podziału mogą być tylko aktywa spadku. **Długi nie podlegają podziałowi!**

Istnieją dwa podstawowe sposoby dokonania podziału majątku spadkowego:

1. **podział fizyczny** – konkretne przedmioty wchodzące w skład spadku są dzielone między poszczególnych spadkobierców w stosunku do wielkości ich udziałów. Jeżeli wartość przedmiotów przyznanych jednemu ze spadkobierców jest niższa od wartości jego udziału w majątku spadkowym, zazwyczaj otrzymuje on od pozostałych dopłatę pieniężną. W przypadku zaś, gdy pewien przedmiot (np. grunt, nieruchomości czy przedsiębiorstwo) zostaje przyznany w całości jednemu ze spadkobierców, jest on z reguły zobowiązany do spłacenia tych spadkobierców, którzy nie otrzymali ze spadku żadnej rzeczy.
2. **podział cywilny** – przedmioty należące do spadku zostają sprzedane, a suma uzyskana z ich sprzedaży jest dzielona pomiędzy spadkobierców w stosunku do wielkości przysługujących im udziałów.

Dział spadku może nastąpić na mocy umowy zawartej przez wszystkich spadkobierców albo na mocy orzeczenia sądu wydanego na żądanie przynajmniej jednego z nich.

Umowny podział spadku jest możliwy, gdy wszyscy współspadkobiercy są zgodni co do konieczności i sposobu jego przeprowadzenia. Spadkobiercy muszą jedomyślnie zdecydować, czy dokonują podziału fizycznego, czy też cywilnego, jakie przedmioty przyznają poszczególnym spadkobiercom, czy i w jakiej wysokości ustalają dopłaty lub spłaty. Muszą także ustalić, czy dokonują podziału całości, czy tylko części majątku spadkowego. Gdy dział spadku przeprowadzają zstępni (dzieci, wnuki) spadkodawcy i jego małżonek, powinni oni także dokonać zaliczenia darowizn (z art. 1039 – 1043 k.c.).

Umowa o dział spadku może być zawarta w dowolnej formie. Jeżeli jednak w skład spadku wchodzi prawo własności nieruchomości, prawo użytkowania wieczystego lub własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu, umowa musi być zawarta w formie aktu notarialnego.

W sytuacji, gdy współspadkobiercy nie mogą dojść do porozumienia co do tego, czy i w jaki sposób podzielić odziedziczony majątek, działu spadku może dokonać sąd w trybie postępowania nieprocesowego. Jest to tzw. **sądowy dział spadku**. Sądem właściwym jest sąd ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeśli nie można go ustalić – sąd miejsca, w którym znajduje się spadek. Z wnioskiem o dokonanie podziału majątku spadkowego może wystąpić każdy spadkobierca, a także osoba, która nabyła udział w spadku (zob. wzór wniosku, rozdział 12.3.).

W toku postępowania działowego sąd ustala przede wszystkim skład majątku spadkowego i jego wartość. Następnie, na podstawie tych ustaleń, określa wartość udziałów

przysługujących poszczególnym spadkobiercom oraz wybiera sposób podziału majątku, biorąc pod uwagę zdanie spadkobierców. Jeśli uczestnicy postępowania zgodnie wskażą sposób podziału, sąd jest związany takim wnioskiem, chyba że podział taki byłby sprzeczny z zasadami współżycia społecznego lub w sposób rażąco naruszałby uzasadniony interes osób uprawnionych. W miarę możliwości sąd dokonuje podziału fizycznego majątku, orzekając o ewentualnych spłatach i dopłatach. Sąd co do zasady dokonuje podziału całego majątku spadkowego. Jedynie z ważnych powodów może ograniczyć dział do części spadku.

W wyniku działu spadku, bez względu na to, czy został on przeprowadzony umownie czy też sądownie, poszczególni współspadkobiercy stają się wyłącznymi „właścicielami” przyznanych im przedmiotów spadkowych, a spadek – jako odrębna i wyróżniona masa majątkowa – przestaje istnieć. Zamianie ulega także zakres odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe. Od chwili działu każdy z nich odpowiada za długi samodzielnie, w stosunku do wielkości przypadającego mu udziału.

12. Wzory pism procesowych

12.1. Pozew o zachowek

Katowice, dnia

Sąd Rejonowy w Katowicach
X Wydział Cywilny
ul.

Powód: Janina W., zam.

Pozwany: Antoni B., zam.

Wartość przedmiotu sporu: 20 000 zł

Pozew o zachowek

W imieniu własnym wnoszę o:

zasądzenie od pozwanego Antoniego B. na rzecz powódki Janiny W. kwoty 20 000 zł, wraz z ustawowymi odsetkami od dniar.,

zasądzenie od pozwanego Antoniego B. na rzecz powódki Janiny W. odsetek od zaległych odsetek od dnia wytoczenia powództwa,

zasądzenie od pozwanego Antoniego B. na rzecz powódki Janiny W. kosztów procesu według norm przepisanych.

Ponadto wnoszę o:

rozpoznawanie sprawy również w nieobecności powódki,

wydanie wyroku zaocznego, opatrzonego rygiorem natychmiastowej wykonalności w przypadku zaistnienia przesłanek przewidzianych w art. 339 k.p.c.

Uzasadnienie

Pozwany jest jedynym spadkobiercą testamentowym zmarłego w dniu 15 września 2000 r. spadkodawcy Mariana W., ostatnio zamieszkałego w Katowicach, przy ul.

Dowód:

- prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku wydane przed Sąd Rejonowy w Katowicach, w dniu sygn. akt:

Powódka jest jedyną spadkobierczynią ustawową spadkodawcy Mariana W. W chwili śmierci spadkodawca był wdowcem (żona Katarzyny W. zmarła 12 stycznia 1998 r.) i miał jedną córkę pochodzącą z małżeństwa z Katarzyną W. – powódkę Janinę W. Spadkobierca nie był spokrewniony z pozwanym Antonim B. Pozwanego ze spadkobiercą łączyła wieloletnia przyjaźń.

Dowód:

- odpis skrócony aktu urodzenia powódki
- odpis skrócony aktu zgonu Katarzyny W.
- przesłuchanie stron

Majątek spadkowy po Marianie W. stanowi jednopokojowe mieszkanie własnościowe o powierzchni 27 m², położone w Katowicach, przy ul., o wartości 40 000 zł.

Dowód:

- opinia biegłego z dziedziny szacowania nieruchomości
- przesłuchanie stron

W razie dziedziczenia ustawowego powódka dziedziczyłaby cały spadek o wartości 40 000 zł. Zatem wartość zachowku, obliczona jako połowa wartości udziału powódki w spadku, wynosi 20 000 zł.

Pismem poleconym z dniar. powódka wezwał pozwanego do dobrowolnej zapłaty kwoty 20 000 zł tytułem należnego jej zachowku, wyznaczając termin do spełnienia świadczenia do dnia r. Pozwany

nie zareagował na żądanie powódki. Powódka skontaktowała się z pozwanym telefonicznie ponownie w dniu r., proponując mu rozłożenie spłaty zachowku na raty. Pozwany nie zgodził się na tę propozycję, twierdząc, że nic nie jest winien powódce.

Dowód:

- kopia pisma powódki z dnia r. wraz z dowodem nadania
- przesłuchanie stron

W tym stanie rzeczy pozew niniejszy jest konieczny i uzasadniony.

Janina W.

Załączniki:

1. prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku,
2. odpis skrócony aktu urodzenia powódki,
3. odpis skrócony aktu zgonu Katarzyny W.,
4. opinia biegłego z dziedziny szacowania nieruchomości,
5. kopia pisma powódki z dnia r. wraz z dowodem nadania,
6. odpis pozwu i załączników.

12.2. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku

Warszawa, dnia

Sąd Rejonowy w Warszawie
II Wydział Cywilny
ul.

Wnioskodawca: Karol Z., zam.

Uczestnicy:

1. Wiesław Z., zam.
2. Janina Z., zam.

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku

W imieniu własnym wnoszę o:

stwierdzenie, że spadek po zmarłej w dniu 3 czerwca 2003 r. Adelajdzie Z., ostatnio zamieszkałej w Warszawie przy ul. nabył w całości spadkobierca na podstawie testamentu – Karol Z. (wnuk zmarłej);
zaniechania orzekania o zwrocie kosztów postępowania.

Uzasadnienie

W dniu 3 czerwca 2003 r. zmarła Adelajda Z. urodzona 14 marca 1926 r. w Pińczowie, ostatnio zamieszkała w Warszawie przy ul. – spadkodawczyni w tej sprawie.

Dowód:

- odpis skrócony aktu zgonu

Spadkodawczyni pozostawiła testament notarialny sporządzony 16 kwietnia 1998 r. w Warszawie w Kancelarii Notarialnej przy ul. przed notariuszem *imię i nazwisko*. W testamencie Adelajda Z. powołała do całego spadku swojego wnuka Karola Z., syna Wiesława Z. i Anny Z. (z domu), urodzonego 3 stycznia 1974 r. w Warszawie. Spadkodawczyni nie pozostawiła innych testamentów.

Dowód:

- wypis testamentu notarialnego

- zapewnienie wnioskodawcy i uczestników składane w trybie art. 671 k.p.c.

Gdyby spadkodawczyni nie sporządziła ważnego testamentu, do kręgu osób powołanych do dziedziczenia z ustawy należałyby jej dzieci – córka i syn (uczestnicy postępowania):

Janina Z., urodzona 26 marca 1950 r., obecnie zamieszkała w Gdańsku przy ul.

Wiesław Z., urodzony 14 lipca 1946 r., obecnie zamieszkały w Warszawie przy ul.

Innych osób należących do kręgu potencjalnych spadkobierców ustawowych nie ma.

Dowód:

- odpis skrócony aktu urodzenia Janiny Z.

- odpis skrócony aktu urodzenia Wiesława Z.

- zapewnienie uczestników składane w trybie art. 671 k.p.c.

W przedstawionym stanie faktycznym i prawnym dziedziczenie ustawowe jest wyłączone. Spadkobierca testamentowy Karol Z. jest jedynym spadkobiercą. W dniu przyjął on spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi. Stwierdzenie nabycia spadku może zatem nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku (art. 1026 k.c.).

Dowód:

- wypis aktu notarialnego oświadczenia z art. 1012 k.c.

Do chwili wniesienia wniosku ważność testamentu nie była podważana i nie zostało wszczęte przeciw Karolowi Z. postępowanie o uznanie za niegodnego do dziedziczenia po spadkodawczyni. W tym stanie rzeczy wniosek jest więc w pełni zasadny.

Karol Z.

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu zgonu Adelajdy Z.,

2. wypis testamentu notarialnego,
3. odpis skrócony aktu urodzenia Janiny Z.,
4. odpis skrócony aktu urodzenia Wiesława Z.,
5. wypis aktu notarialnego oświadczenia z art. 1012 k.c.,
6. odpisy wniosku i załączników.

12.3. Wniosek o dział spadku

Gdańsk, dnia

Sąd Rejonowy w Gdańsku
I Wydział Cywilny

Wnioskodawca: Roman N., zam.

Uczestnik: Maria N., zam.

Wartość przedmiotu sprawy: 300 000 zł

Wniosek o dział spadku

W imieniu własnym wnoszę o:

dokonanie działu spadku po zmarłym 1 stycznia 1999 r. w Gdańsku Marianie N. w ten sposób, że z należącej do spadku nieruchomości położonej w Sopocie przy ul. zapisanej w księdze wieczystej Kw nr 497, na którą składają się działka o powierzchni 16769 m² i budynek mieszkalny o powierzchni użytkowej około 100 m² – wydzielić działkę o powierzchni około 2000 m² wraz z budynkiem mieszkalnym i przyznać ją wnioskodawcy na wyłączną własność, a pozostałą część działki przyznać na wyłączną własność Marii P.; zasądzenie od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania według norm przepisanych.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Gdańsku III Wydział Cywilny, postanowieniem z dnia, sygn. akt I Ns stwierdził, że całości spadku po zmarłym w dniu 1 stycznia 1999 r. Marianie N. nabyły jego dzieci: Maria N. i Roman N. w częściach równych po 1/2 spadku, jako spadkobiercy ustawowi. Spadkodawca nie pozostawił żadnego testamentu.

Dowód:

- postanowienie o stwierdzeniu spadku sygn. akt I Ns

W skład spadku po zmarłym wchodzi nieruchomość położona w Sopocie przy ul. zapisana w księdze wieczystej Kw nr 497, na którą składa się działka o powierzchni 16 769 m² i budynek mieszkalny o powierzchni użytkowej około 100 m². W skład spadku po Marianie N. nie wchodzi żadne inne prawa ani obowiązki majątkowe.

Dowód:

- wyciąg z księgi wieczystej Kw nr 497

- oświadczenie wnioskodawcy i uczestniczki

Wnioskodawca wraz z rodziną (żona i troje dzieci) mieszka od ponad 15 lat w wyżej wymienionym budynku mieszkalnym, na który w tym czasie poczynił ogromne nakłady. Uczestniczka od 20 lat mieszka w Zakopanem i nigdy nie wykazywała zainteresowania stanem majątku spadkowego – nie partycypowała w kosztach modernizacji ani napraw budynku. Dlatego też wnioskodawca proponuje dokonanie działu spadku poprzez wydzielenie działki o powierzchni około 2000 m² wraz z budynkiem mieszkalnym i przyznanie jej wnioskodawcy oraz przyznanie reszty działki uczestniczce. Nieruchomość podlegająca działowi spadku jest nieruchomością w całości budowlaną, więc zaproponowany podział co do wartości zachowuje proporcje ustalone przez sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Przedmiotowy dział spadku powinien zatem nastąpić bez spłat.

Roman N.

Załączniki:

1. postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku,
2. odpis z księgi wieczystej Kw nr 497,
3. odpis wniosku i załączników.

13. Gdzie szukać pomocy w trudnej sytuacji życiowej?

Jeśli potrzebujesz pomocy prawnej, zgłoś się do jednej z poniżej wymienionych instytucji lub organizacji:

Centrum Praw Kobiet, ul. Wilcza 60 lok. 19, 00 - 679 Warszawa, tel. (022) 621 35 37, tel./ fax (022) 652 01 17, e-mail: temida@cpk.org.pl, strona internetowa: www.cpk.org.pl

Centrum Praw Kobiet - oddział w Krakowie, ul. Brodzińskiego 8, 30-506 **Kraków**, tel. (012) 296 13 70. e-mail: biuro@cpk.org.pl

Centrum Praw Kobiet - oddział w Gdańsku, ul. Gen. de Gaulle'a 1b/15, 80-261 **Gdańsk**, tel. (0-58) 341-79-15, e-mail: cpk_gdansk@cpk.org.pl

Centrum Praw Kobiet - oddział w Łodzi, ul. Piotrkowska 115, 90-430 **Łódź**. tel. (042) 633 34 04, e-mail: cpk@cpk.lodz.pl

Centrum Praw Kobiet - oddział w Grójcu, ul. Piłsudskiego 27, 05-600 **Grójec**, tel. (0 48) 624 07 17

Centrum Promocji Kobiet, ul. Lwowska 17/3, 00-660 **Warszawa**, tel. (022) 629 92 57, e-mail: centrum@promocjakobiet.pl

Demokratyczna Unia Kobiet, ul. Grunwaldzka 5/2, 32-500 **Chrzanów**, tel. (032) 623 25 16

Demokratyczna Unia Kobiet, ul. 1 Maja 44, 55-200 **Oława**, tel. (071) 303 39 86, e-mail: krystynaswiderska@poczta.onet.

Demokratyczna Unia Kobiet, ul. Targowa 13/15, 87-100 **Toruń**, tel. (056) 659 13 99, e-mail: duk.torun@wp.pl

Demokratyczna Unia Kobiet, ul. Rybnicka 39, 52- 01 **Wrocław**, tel. (071) 342 16 93, e-mail: dukwroc@free.ngo.pl, dfsisk@fr

Demokratyczna Unia Kobiet, ul. Dworcowa 5/2, 41-800 **Zabrze**, tel. (032) 370 27 00

Fundacja Pomocy Samotnej Matce „PRO-VITA”, ul. Garbary 22, 61-867 **Poznań**, tel. (061) 853 05 87, e-mail: fpsm@free.ngo.pl

Liga Kobiet Polskich, ul. Modrzewiowa, 685-631 **Bydgoszcz**, tel. (052) 346 03 38

Liga Kobiet Polskich, ul. Czeplinińska 19 a, 97-400 **Bełchatów**, tel. (044) 632 19 68

Liga Kobiet Polskich, ul. Legionów 2, 90-401 **Łódź**, tel. 0 800 345 056

Liga Kobiet Polskich, ul. Sempołowskiej 2, 45-044 **Opole**, tel. (077) 454 36 83, e-mail: lkpopole@os3.com.pl

Liga Kobiet Polskich, Al. Wojska Polskiego 69, 70-487 **Szczecin**, tel. (091) 421 25 25, e-mail: annawawrzyniak@tenbit.pl

Liga Kobiet Polskich - Koło nr 2 „Femina”, os. Wojska Polskiego 18/4/3, 57-402 **Nowa Ruda**, tel. (074) 872 60 39
e-mail: gosia.js@wp.pl

Liga Kobiet Polskich Zarząd Główny, ul. Bracka 5, 00-501 **Warszawa**, tel. 022) 621 29 64, 625
e-mail: ligakobietpolskich@o2.pl

Lubuskie Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet BABA, Plac Matejki 3 a, 65-001 **Zielona Góra**, tel. (068) 454 92 32, e-mail: baba@baba.org.pl

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Kobiet, ul. Miła 26, 77-100 **Bytów**, tel. (059) 822 49 49

Stowarzyszenie Kobiety - Kobietom, ul. Mickiewicza 3/5, 60-833 **Poznań**, tel. (061) 851 97 84, e-mail: cdz@cdz.org.pl

Stowarzyszenie Sieć Współpracy Kobiet NEWW-Polska, ul. Miszewskiego 17, pok. 100, 80-239 **Gdańsk**, tel. (0*58) 344 97 50, e-mail: neww@neww.org.pl

Wybrane publikacje Fundacji Centrum Praw Kobiet

1. **Poradniki z serii „Poznaj swoje prawa...”**
 - Jeśli jesteś ofiarą przemocy
 - Jeśli jesteś ofiarą gwałtu
 - Zanim powiesz „tak”
 - Jeśli chcesz się rozwieść
 - Rodzice i dzieci
 - Wszystko o alimentach i ...
 - Konkubinat... i co dalej?
 - Majątek wspólny i jego podział
 - Wszystko o dziedziczeniu
 - Przed sądem cywilnym
 - Na rynku pracy
 - Sprawy mieszkaniowe
2. **Poradniki z serii „Poznaj siebie i swój związek”**
 - Jak dogadać się we dwoje
3. **Ulotki**
 - Przemoc w rodzinie – przerwijmy zмовę milczenia
 - Przemoc w rodzinie – powiedz „Nie”
 - Przemoc w rodzinie – mężczyźni mówią „Nie”
 - Przemoc w rodzinie – masz prawo
 - Gwałt – to nie ty jesteś winna
 - Dyskryminacja – nie musisz się na to godzić
 - Molestowanie w pracy
 - Alkoholizm - gdy on pije
 - Bądź rozważna – pieniądze w małżeństwie
4. **Publikacje z serii „Prawo dziś i jutro”**
 - Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci
 - Przemoc w rodzinie a wymiar sprawiedliwości
5. **Kobiety w latach 90. – raport**, (wersja polska i angielska)
6. **Kobiety w Polsce 2003 – raport**
7. **Równość praw kobiet i mężczyzn**. Ustawodawstwo Unii Europejskiej i Rady Europy. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Teksty i komentarze
8. **Żywoty kobiet**
9. **Kobiety rozmawiają z kobietami** – przewodnik dla doradczyń
10. **Razem w Europie – informatorka równościowa**
11. **Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci** z serii **Prawo dziś i jutro**
12. **Prawo i Płeć** – czasopismo Fundacji Centrum Praw Kobiet